

Rapszódia Hókuszpókuszokra és gyerekekre — Beszélgetés Petkó Jenővel —

Petkó Jenő a 70-es évek gyermekszínházi mozgalmának kiemelkedő alkotó személyisége. A drámapedagógia improvizációs technikáját alkalmazva, friss, „jelzésszerű” színi játékokat rendez és hangulatos szerepjátékokat ír. Művei pályázatokon díjakat nyertek. Alkotó képessége teljében éri meg a 60. évet. Ezzel a Trencsényi Imre által készített beszélgetéssel köszöntjük a hajdani sellyei és a mai pécsi tanár-népművelő-rendező-drámapedagógus kollégánkat.

— No, csak nincs velem valami baj, amiről nem tudok?!... — riadozott komédiázva, amikor föl hívtam pécsi munkahelyén, hogy a DPM részére szeretnék afféle pályakép-interjút készíteni vele. Amikor sikerült megnyugtatom, hogy nem „nekrológról” van szó, „legénylakására” invitált, amit örömmel vettem, mert mindannyian jól tudjuk, hogy egy megyei (vagy bármilyen hatáskörű) művelődési központban nem lehet nyugodtan két szót sem váltani. Ez egyfelől jó dolog, mert azt jelenti, hogy zajlik még az élet eme intézményekben, másfelől azért a mindennapi ügyintézés tudvalevőleg nem éppen melegágya az elmélyült munkának. Mi pedig most vitathatatlanul ilyenre készültünk, hisz néhány óra alatt kellett négy évtizednyi pedagógusi-népművelői pálya emlékeiből összegyűjteni (és néhány oldalba sűríteni) azokat a motívumokat, amelyek segíthetik a drámapedagógusok ifjabb nemzedékének szakmai és emberi tájékozódását.

A vasútállomástól a lakásig eléggé feszengtünk; néhány szót váltottunk vendéglátóm aktuális népművelői gondjairól, némely Ki mit tud?-os gyerek szüleinek rámenősségéről meg effélékről. Éreztük közösen vállalt dolgunk felelősségét is, Jenő látható módon a „nekrológ” gondolatát sem tudta egészen elhesssenteni, jomagam pedig nem találtam még meg a kulcsot beszélgetőpartnerhez.

Viszonylag későn, „hivatalnok” korában ismertem meg, amikor már a hazai gyermekszínház „klasszikusának” számított: amikor már nem ő szerepelt híres sellyei csapatával a gyerekszínházi fesztiválokon, hanem az ország más tájain élő színpadvezetők vitték színre nyomatásban terjedő szövegek könyveit. Ő szerényszerűen rakosgatta zsebre a szerzőjüktől rég függetlenedett produkciók kritikáit.

Namármost, hogy kinek van nagyobb része egy gyerekfesztivál-produkcióban: annak, aki kitalált egy helyzetet és csoportjának kreatív közreműködésével kibontotta az abban rejlő játéklehetőségeket, vagy annak, aki a lerögzített szövegek könyvet újra életre kelti — ez igen csak fogas kérdés. Nincs is rá általános válasz. Talán csak efféle paradox és eseti: egy Petkó-darabot akkor „rendezünk meg” a leghűségesebben, ha mennél jobban eltérünk tőle.

Efféle elvont dolgokon járt az eszem, míg be nem lépünk a legénylakásba. Lehetett ott valami ülőalkalmatosság is, mert nem emlékszem, hogy állva vagy hasonló kényelmetlen helyzetben beszélgettünk volna. Cserepek, bábok és könyvek töltötték meg zsúfolásig a szobát. Az egyik polcon elsárgult papírköteg ragadta magára azonnal a figyelmemet. Az „öregje” egy múlt századbeli gazdember gyönyörű betűkkel rótt minden naplója volt, könyvelési adatokkal és irodalmi idézetekkel, e kincs alatt pedig foszladozó újságlapok szerénykedtek. A Pesti Naplónak egy 1938-as száma és annak képes melléklete. Móríc Zsigmond komor riportja az ormánysági egykeről (Móríc is ny-nyel írta, akár néhai Kiss Géza, káki-

csi tiszteletes úr, az Ormányság című könyv szerzője, mert hisz az ottani népnyelv így ejti a szomorú hírű tájegység nevét).

— Ez itt én vagyok — legyint Jenő a fotózáshoz föl vultatott pendelyes „egykék” egyikére. — Szegény Móríc egy kissé elnagyolta ezt a riportot, nem is állt meg többet a kákicsiak előtt. Kiss Géza kénytelen volt kiigazítani, mert ő meg ott élt velünk a faluban, itt van a válasza is egy másik lapszámban. Igazat írt Móríc — általánosságban —, de a konkrétumai nem mindig voltak megalapozottak.

— És a te esetedben?

— Én csak a fényképen szerepelek.

— Tehát az igaz, hogy ormánysági egyke vagy?

— Az igaz, és talán nem is lennék a világon, ha két bátyám meg nem hal előttem. No de hogy Móríc-hoz visz-szatérjünk, a kákicsiak soha nem bocsátották meg neki, hogy „hazudott róluk”, meg „kiírta őket”, de a sellyei gyerekek, már pedagógus-koromban, amikor Mórícot olvastam nekik, örömmel fedezték föl leírásaiban az ismerős tájakat, meg a lányfalui emlékházban is meg voltak hatva, hogy egy igazi Móríc-lánnyal találkozhattak.

— Milyen messze van Sellye Kákicstól?

— Faluvégtől faluvéig három kilométer.

— És életútban mérve?

— Kákics nagyon kis falu volt, Sellye jóval nagyobb község. Ott már iparosok, „urak” is éltek. Amikor az elemi után oda kerültem, már általános iskolába, féltem, hogyan tudom majd megállni a helyem azok közt, akik bizonyára okosabbak. A rajzórán eltem igazán. Amikor a perspektíva tanulásakor vasúti sínpárt kellett rajzolni, megkérdeztem, rajzolhatok-e rá vonatot is. A tanítónő sem volt szakos, örült minden igyekezetnek, ránk hagyott mindent. A sínek nem értek össze, a lényegről szó sem volt, de jött a vonat. Amikor hímestojást kellett festeni, megkérdeztem, festhetek-e nyulat is. Festhettem. Aprócska tojások sikeredtek, de megtelt a papír nyulakkal. Tele volt a fejem képekkel.

Volt aztán egy osztályfőnököm. Fiatal ember. Mindig beállt közénk focizni. A jókat nem engedte játszani, csak a magamfajta topákat. Nekünk kötelező volt. Ha aztán véletlenül hozzám került a labda, és bele tudtam volna rügni, ellökött, nekinyomott a templom falának, és röhögött. Amikor aztán hetedikben nyilatkozni kellett, hogy ki mi szeretne lenni, az egyik gyerek azt találta mondani, hogy tanár. Erre elmondta mindenféle hülyének. Egészen belelovalta magát a dühöngésbe, hogy az is bolond, aki tanárnak áll Magyarországon... Amikor rám került a sor, hirtelen elhatároztam, hogy bosszút állok rajta: én is azt mondtam, hogy tanár akarok lenni. Erre már csak legyintett.

Pedig akkor valójában még cukrász szerettem volna lenni. Igaz, otthon azt mondták, nem jó cukrász lenne belőlem, mert megenném a hasznót. Olyan pályát választok, amivel meggazdagszom. Hát ez aztán sikerült!...

De, tréfán kívül, kezdtem komolyan beleélni magamat, hogy tanár leszek. Nem mertem a tanítóképzőbe jelentkezni, mert botfülem volt. Jöttünk Sellyéről hárman is Pécsre, a Nagy Lajos Gimnáziumba. A kapun megpillantottunk táblát, plakátot, vagy mit: Rákosi elvtárs azt mondta, hogy sok ezer új pedagógusra van szüksége most az országnak... Nahát, ha Rákosi elvtárs mondja, akkor irány mégis a tanítóképző. Mind a hárman megfordultunk azonnal.

A képzőben aztán kérdezem, nem baj-e, hogy botfülem van. Rámnéz ott egy komoly tanárféle, hogy akkor mégis mi szeretnék lenni. Azt válaszoltam, hogy rajztanár. Az asszonyok meg, akik elkísértek minket, bizonygatták, hogy „látná csak, tanár úr, hogy tud ez a gyerek rajzolni!” Amikor aztán megláttam, hogy éppen ez a tanár jön be az első rajzóra, azonnal visszatáncoltam: hogyan is mernék már én rajztanár lenni!

Aztán elvégeztem a képzőt. Utána meg a főiskolán a magyar szakot. Aki jól végzett, válogathatott a helyekben. Természetesen a közelben akartam maradni, meg is volt a biztos helyem a szomszéd faluban, Csányoszáron, ahol egy népi együttest is kellett volna vezetnem, mivel már a főiskolán is foglalkoztam a néprazzal. Aztán hívatnak, hogy mégsem mehetek oda.

Az volt akkoriban a szokás, ha egy szakérettségis, vagy bárki rosszul vizsgázott, szaladt a párthoz, hogy „tegyenek igazságot!” Hát egy ilyenek kellett mindenképpen Baranyában maradnia. Valakinek meg el kellett mennie másik megyébe. Más vonalon is rögtön elért hozzám a dolog. Volt egy rokonom, aki jó pozíciókat járt meg oktatási téren, a tanácsnál, még a pártnál is. Azonnal üzent, hogy ekkor meg ekkor menjek be ehhez és ehhez a pártbizottságra. Odamentem azon a bizonyos csütörtök reggelen, megfogtam a kilincset, aztán elengedtem: sétálok még előbb egyet. Sétáltam, sétáltam, aztán a végén úgy gondoltam, nem megyek én be oda.

Az Alföldön kaptam végül állást, Akasztón, Kecskemét környékén. Bár örök életemre ott maradtam volna! Ez volt életem legjobb nyolc esztendeje!

Eleinte csak járkáltam esténként a nagy alföldi deszkakerítések előtt és vágyakoztam, hogy behívjon valaki. Aztán kiderült, hogy az ottani emberek sokkal nyitottabbak, melegebb szívűek, mint az én zárkózott ormánysági fajtam. Ott igazi közösségi élet volt. Tűzoltóknál, színjátékosknál, úttörőknél, népfrontnál, akárhová nézett az ember. A tűzoltóság volt a falu krémje. Az iparosok!

— *No és a színjátás...?*

— Nem tudom, honnan szorult belém a dramatizáló-szenvedély, talán még egészen kicsi koromban láttam bábozó „cirkuszosokat”, ahogy mifelénk neveztek minden vándorló művészt. Vagy anyám látott a városban színházat, ő mesélte el a darabokat, lényeg az, hogy már a képzőben is dramatizáltam, el is játszottuk a társaimmal. Érdekes, hogy olvasni már egészen kicsi koromtól olvastam, mert amikor Rákosiék föloszlatták az olvasóegyletet, széthordtuk a könyveket, de ott csak felnőtt-olvasmányok voltak. A képzőben jutottam először ifjúsági művekhez, ott került kezembe A Pál utcai fiúk is. Rögtön elkezdtem dramatizálni. Amikor meghallottam, hogy valamelyik színházban már megcsinálták, rögtön összetéptem. Akasztón aztán megrendeztem az első tanítványaimmal. Ott tanultam meg, hogy a színpadra állítás nagyon nagy rugalmasságot kívánó mesterség. Hiába próbáltam én a figyelmet a nagy monológra terelni, amikor a közönség a csata fizikai cselekvéseire figyel és majd kirepül a helyéről a nagy biztatástól...

— *Emberileg is, szakmailag is megtaláltad hát a helyed Akasztón. Miért jöttél el onnan?*

— Családi okokból. Nagy vesszőfutás volt. Onnan engedni nem akartak, itt, Baranyában meg megalázó munkafeltételekkel fogadtak engem is, a feleségemet is. Egyszer egy értekezleten keményebben szóltam, akkor elhívtak Beremendre művelődésiház-igazgatónak, hogy „ilyen ember kell nekünk!” Hamar kiderült, hogy nem annyira a munkában számítanak rám, hanem inkább a személyi intrikákban. Aztán — így mondhatom — haza kerültem Sellyére. Bár ne kerültem volna! Nem sok örömem telt benne, bár itt értem el szakmai sikereim túlnyomó részét. Csak éppen helyben nem akarták a munkámat tudomásul venni. Amikor országos fesztiválokön szerepeltünk, külföldre is eljutottunk, az is csak „hókuszpókusz” volt, mint minden képszerű és életszerű pedagógiai eszköz, ami túlment a katedréről közölhető és szóban számonkérhető „tananyag”.

Ez volt tehát az én „sikeres”, sellyei korszakom. Amikor a pécsi Nevelési Központba hívtak népművelőnek, bevettem két nyugtatót és igent mondtam. Itt végeredményben minden segítséget megkaptam a munkámhoz, és idővel még önállóan is dolgozhattam — csak éppen nem elsősorban azt csináltam, amit szerettem volna. Ünnepi nagyrendezvényeket kellett tető alá hoznom a hosszú távon hasznos és érvényes művészet-pedagógiai munka helyett. Így aztán nem állított nagy dilemma elé a Megyei Művelődési Központ hívása. Innen megyek mostmár nyugdíjba nemsokára.

Hogy színjátás-szakkört csinálók-e még utána is? Az attól függ. Ha azt kérdezik: „Jenőkém, akarod-e tovább csinálni?”, csak azt felelhetem, amit az előbbi munkahelyemen is: „Ha akarjátok, hogy csináljam, ha szükségetek van rám, azaz ha szüksége van a munkámra valakinek!...” Van énnekem két gyönyörű unokám, el tudok én játszani azokkal is. Megmondom én neked őszintén, a játékra mindig nekem volt szükségem elsősorban, hogy ne legyek magányos.

— *Ugye, ezt most az ormánysági egyke mondja, nem a mindenki által fáradhatatlannak ismert népművelő-tanár-dramapedagógus?*

— Persze! Ne gondold azért, hogy fáradt vagyok. Tulajdonképpen ostobaság is, hogy most kell abbahagyni, amikor az ember már kezdene megtanulni egyet-mást a szakmáról, de hát nem magunk mondjuk meg, szükség van-e ránk meg a munkánkra...

— *Nem arról szólnak a hírek, hogy fáradt lennél. Nyomdában van már az a kötet, amelyben a Dramapedagógiai Központ pályázatán díjazott gyerekdarabok rövidesen napvilágot látnak.*

— Ez is igaz, de lesz még a kötetben egy olyan darabom is, amit nem díjaztak. Illetőleg ennek az a díja, hogy régebbi csoportom élményei alapján írtam, és tíz évvel későbbi csoportom szó szerint a saját élményeire ismert benne. Ez már nem mesekomédia, hanem a kiskamaszok világát tükröző színjáték.

Végül is kaphat-e az ember a mi pályánkon nagyobb díjat, mint ha a gyerekek „visszaigazolják”, hogy jól ismerjük őket, igazat mondunk, és ne adj’isten, olykor írunk róluk?...

— *Hadd legyen ez a kérdésed a végszó, ami után nem lehet más dolgom, mint hogy megköszönjem a beszélgetést és további jó munkát-játékot kívánjak — ne csupán saját két szép unokád öröme.*

Trencsényi Imre